

Ad 5^m. *Dist. ant.* nulla est relatio, entitatis et naturae conc. causalitatis et dependentiae, nego. Nequit autem negari, Deum posse materiae tribuere motum, ex eo quod ignoremus modum quo tribuit, qui tamen certe nullam contradictionem involvit, cum Dei agere sit *velle*, secus negandum quoque foret unum corpus determinare aliud ad motum, quia ignoramus modum hujus determinationis.

ARTICULUS II.

DE MUNDI DURATIONE.

10. Mundum non esse *essentialiter* aeternum, id est tali duratione praeditum quae profluat ex necessitate essendi, ex hoc ipso quod et in se, et in suis elementis, ut supra probatum est non sit ens improductum, evidenter colligitur. Nunc itaque quaeritur, utrum sit aeternus *per participationem*, hoc est, utrum ab aeterno conditus fuit. Hac in re errarunt Stoici, Pythagorici, Aristoteles cum suis, constituendo scilicet mundum, quoad durationem a *parte ante*, Deo aequalem. Ex recentioribus vero plerique saltem antiquitatem mundi ad tantam saeculorum multitudinem extendere conantur, ut longe excedat commune iudicium, quodque ipsis vehementer arridet ad impugnandam videlicet divinam revelationem, quae non solum docet mundum initium habuisse, sed etiam, saltem genus humanum, non extitisse ab innumerabilibus saeculis. Primum errorem directe confutabimus: de altero quid sit sentiendum paucis indicabimus.

dum ordinantem, sed et efficientem necessario postulans. Principium phycorum. *cuiuslibet corporeae actioni, aequalem et contrariam reactionem* statuens, nullatenus evincit, omnem vim motricem semper in natura servari; quin potius contrarium ex eodem principio necessario infertur: etenim in corporum non elasticorum collisione e diametro opposita, nonne vis motrix, propter inductam quietem, revera perit? Praeterea, nonne animantibus quibusdam e g brutis in motu positis, et unico ictu interfec- tis, tota vis motrix eorum statim destruitur, quin in alias materiae moleculas transeat?

PROPOSITIO.

Mundus non est ab aeterno creatus, ita ut initium durationis a parte ante non habuerit.

11. Mundus ab aeterno creatus fuisset, vel quia Deus non poterat illum nisi ab aeterno condere, vel quia characteres suae aeternae durationis actu praeseferat; atqui neutrum subsistit. Enimvero perfectissima libertas, quae est in Deo relate ad opera externa, non minus postulat indifferentiam quoad modum agendi, quam quoad ipsam actionem. Insuper actualis existentia mundi, utpote entis finiti, non habet absolute necessariam relationem cum perfectionibus divinis, neque ejus duratio non aeterna seu initium habens ullam mutationem in Deo argueret; ergo nulla necessitas creationis aeternae ex parte Dei.

Deinde nulli characteres in mundo habentur, ex quibus aeterna duratio colligatur. Nam totum genus humanum, quam late patet, eos non agnovit, quin imo satis constanti et conformi traditione semper docuit, homines atque hunc orbem terrarum aliquando coepisse. Testes sunt hac in re vetustissimi populi, Aegyptii, Phaenices, Persae, Sinenses, etc. Mexicani, Peruani totusque fere vetus cum novo mundo, licet a se admodum distent. Jam vero plures ex hisce populis, licet antiquitatis studiosi mirum in modum discrepent in assignando initio mundi, initium tamen habuisse consentiunt, ut eorum testantur historiae vel traditiones; cumque ex una parte studio et inquisitione rerum eam sibi notionem non comparaverint, ex altera vero; constanter eam retinuerint, manifestum est eam ortam fuisse ex primorum parentum traditione. Hinc quoad substantiam facti apprimè conveniunt cum narratione Moysis historici, etiam quoad fidem humanam omni exceptione majoris, omnium autem profanorum historicorum antiquissimi; siquidem Sanchoniatonem Phaenicium [si tamen existit] tercentis, Homerum vero et Hoesiodum quingentis annis antecedit. Eodem argumento utuntur ex veteribus S. Augustinus, ex recentioribus autem Jacquilot, Pererius, Hooke, alique non pauci. Circa authenticitatem historiae Mosaicae consulantur Calmet, Huet, Nonnotte, alique critici sane probatissimi.

12. Idem colligitur ex novitate artium et scientiarum, origine imperiorum, legislationum, quorum fere omnium ex historiis initia cognoscimus: si enim praesentem mundi statum respicias, videbis praeter artes aut prorsus antiquioribus ignotas, aut ad sublimem perfectionem redactas, in ipsa Astronomia et Chimia tantam varietatem et multitudinem cognitionum, de quibus antiquiores ne quidem suspicabantur. Quod si ab aeterno mundus et homines extitissent, posset ne ratio assignari hujus novitatis? Nunquid homines praecedentium generationum non erant rationales? Numquid non erant cognoscendae veritatis suarumque utilitatum studiosi? Merito itaque de hisce omnibus dici potest quod jam suo tempore cecinit Lucretius contra mundi aeternitatem (1):

..... Si nulla fuit genitalis origo
Terrarum, et coeli semperque aeterna fuere,
Cur supra bellum Thebanum, et funera Trojae
Non alias alii quoque res cecinere poetae?
Quo tot facta virum toties occidere? nec usquam
Aeternis famae monumentis insita florent?
Verum, ut opinor, habet novitatem summa recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia coepit.
Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt? Nunc addita navigiis sunt
Multa: modo organici melicos peperere sonoros?

Aliud argumentum ita urget Pluche: si terra haec nostra extitisset ab aeterno, nunc jam haberet superficiem fere ubique planam: etenim propter torrentes; pluvias, ventorumque frequentes agitationes, montes et colles in dies deprimuntur, cum superiores eorum partes alibi transferantur, valles ex adverso elevantur: hoc falsum; ergo. Simile huic argumentum profert Whewel (2) scilicet ex resistantia medii seu aetheris subtilissimi, in quo omnes planetae et cometae suos motus conficiunt; quae resistantia, quamvis non nisi post admodum longum tempus sensibilem effectum retardationis producere valeat, tamen si ab aeterno mundus extitisset, retardationes istae in infinitum auctae deberent

(1) De natura rerum lib. 5. v. 325 et seqq.

(2) Lib. 2. caq. 2. operis jam alias laudati in *Theologia* art. 2.

jam corpora coelestia in perfecta quiete constituere; hoc falsum; ergo. Eadem non existentia mundi ab aeterno, invicte quoque probatur ex impossibilitate creationis ab aeterno, de qua in sequenti articulo loquemur; est tamen ab hac quaestione independens, quamvis nonnullae difficultates sint communes.

13. Dicunt 1° Effectus causae necessariae debet esse necessarius et aeternus, sicut ipsa: etenim 1°, haec necessario activa non poterat esse sine actione; summe necessaria, non poterat esse per tot saecula inutilis. 2°. Causa et effectus, utpote relativa, sunt simul tempore, sive duratione; ergo.

Resp. ad 1^m. *Nego ant.* Ad 1^m. *probat. Dist.* necessario activa, ad *intra conc.* ad *extra nego.* Ad 2^m. *probat. nego suppos.* Aliud est, necessitate naturae existere, aliud ex necessitate naturae agere: illo, non hoc modo, Deus est causa necessaria, quod apprime congruit cum summa ejus libertate in operibus *ad extra*: sicut igitur absolute potuit nihil producere, ita etiam pro hoc potius, quam pro illo signo suae infinitae durationis potuit agere. Necessitas essendi postulat quidem necessario activitatem, id est, summam efficaciam virtutis activae in Deo: at haec non tollitur per limitatam termini sive effectus durationem, sicut non tolleretur, si nullus effectus contingens existeret; ergo Deus ante mundi creationem non erat sine actione, sed sine termino extrinseco suae activitatis. Altera probatio falsum supponit: utile vel inutile dicit respectum ad aliud: Deus non existentibus creaturis, nec utilis nec inutilis dici deberet, sed sibi soli sufficiens.

Quod si quaeras cur pro hoc potius quam pro illo infinitae durationis signo, terminus divinae actionis extiterit; respondeo: stat pro ratione voluntas, *tota ratio facti est voluntas facientis.* Porro ex hac libertatis Dei in operibus *ad extra* explicatione, corrumpitur argumentum veterum desumptum a vestigio pedis, qui si ab aeterno in pulvere positus esset, vestigium sui ab aeterno signaret: est enim exemplum causae ad unum determinatae (1).

[1] Hinc pariter facile colliges, habendas esse velut insanas hasce aut similes impiorum interrogationes: Si Deus semper virtutem creandi habuit, cur longe prius mundum non fecerit? Quare tanto tempore feriatu est? Quod si quis opponere, mundum aliquando coepisse esse factum quoddam, neminemque potuisse esse praesentem natalibus mundi, ideoque de illius ortu

Ad 2^m. *Dist.* causa et effectus formaliter accepti, *con-* materialiter, sive in entitate, *nego*. Sive libera sive necessaria fuerit causa, denominationem *causae* non acquirit, nisi per actuale et terminativum causalitatis exercitium; ac proinde completam vel simultaneam effectus existentiam; sed hoc non officit, quin imo, ut inferius videbimus, absolute necessarium est, ut causa quatenus est ens sive in entitate praecedat duratione existentiam sui effectus.

Urgent. Concipi nequit, mundum aliquando coepisse. Nam 1°, decreta Dei sunt aeterna. 2°. In aeternitate Dei non datur successio. 3°. Tempus coepit cum ipso mundo; ergo nihil potest assignari quod praecesserit mundum: signum enim quoddam prius et posterius aeternitatis, cum sit quid indivisibile et ideale, realem durationis differentiam non constituit.

Resp. *Nego ant.* Quin imo concipi nequit et repugnat, ut mox probabitur, ens creatum et successioni obnoxium esse aeternum, et non habere initium. Decreta Dei spectata *entitative*, sunt quidem aeterna, sed hoc non importat ut habeant terminum aeternum, sive quod sint *terminative* aeterna. Secundae et tertiae probationis antecedens verum est, sed consequens non fluit; solummodo sequitur, nihil successivum, nullum tempus, vel aliquam realem aeternitatis partem praecessisse mundi existentiam, non autem *nihil simpliciter*. Nec ratio addita id ostendit: licet enim signum prius aut posterius sit quid indivisibile et ideale, ac proinde non statuat reales aeternitatis partes, nostro tamen concipiendi modo sufficienter indicat, aeternitatem aequivalere cuicumque durationi, et ratione suae indivisibilitatis juxta se totam antevertere quamcumque durationem successivam.

14. Dicunt II°. Posse supponi diversas catastrophas locum habuisse, unde vel propter incendia, vel alias generales vicissitudines omnia antiquitatis monumenta deperdita sunt. Nonne propter desidia hominum, artes et scientiae oblivione deleri poterant? Quid si dicatur, omnes homines multis prorsus saeculis ignorantia laborasse, sicut et nunc non

nihil certo constare posse; respondebis, ortum mundi esse quidem aliquod factum, at non tale cujus origo sola duntaxat hominum sive testium affirmatione colligi deberet; unde parum refert, neminem hominum mundi natalibus praesentem fuisse, cum rationes ortus ejus initium suadentes id satis superque vincant.

est difficile invenire integras nationes, omnium artium atque scientiarum cognitione destitutas?

Resp. Posse quidem supponi catastrophas, sed absque fundamento; solidae vero probationes gratuitis hypothesibus non destruuntur. Si omnia incendiis et alluvionibus vastata fuerunt unde et hoc adversarii scient? Forte ne ossa humana, aut opera quaedam artefacta ex visceribus terrae eruta fuerunt, quae *crystallisata* aut *petrificata* longam admodum saeculorum successionem postulant, ad talem metamorphosim subeundam? Non puto: et hoc ipsum novum suppeditat argumentum contra hypothesim aeternitatis assumptae. Nisi supponas totum genus humanum extinctum fuisse, artes et scientiae, saltem quae cum vita sociali et naturae necessitatibus arcte junguntur, non poterant perpetua oblivione deleri. Eodem modo ignorantia artium et scientiarum, quae ad vitam rationalem utcumque degendam sunt necessariae, in toto humano genere vel etiam notabili ejus parte ad longum tempus supponi nequit, quin ipsius rationalis naturae jura convellantur.

Cetera argumenta pro aeternitate mundi, praesertim a veteribus excogitata facile solvi poterunt, si bene attendantur notiones *aeternitatis*, *temporis*, *creationis*, etc. jam expositae. Si tamen quis argumenta haec singillatim perpendere cupit, consulat Genuensem (1) apud quem duodecim ex Aristotele, viginti ex Proclo, et alia duodecim ex Averroë cum additionibus exposita, singulisque aptas responsiones adjectas inveniet. Idem vero auctor fatetur, quod si decimum Aristotelis argumentum excipias (quodque superius solvimus), reliqua nullius ponderis sint.

15. Nunc pauca juvat innuere circa alteram quaestionis (n. 10.) propositae partem. Si rationem solam aut monumenta et physicas observationes consulamus, nihil potest colligi de determinato tempore creationis, et durationis mundi. Ex historia Moysis (si literaliter intelligatur) duratio mundi, generis humani durationem parum admodum excedit. Verum haec duo apprime distinguantur; siquidem tempus durationis humani generis juxta annos vitae Patriarcharum supputatur, nec de hoc ulla fit quaestio, nisi forte de quadam non adeo magna codicum discrepantia. Genus

[1] *Disciplinarum metaphysicarum elementa* tom. 5. disertat. 2. adversus Platonicos et Peripateticos.

igitur humanum, si aliquid cum fundamento asserere volumus, non est adeo antiquum ut sex millia annorum longe superet. Huic narrationi mosaicae, quin et communi hominum iudicio, minime adversatur mira prorsus vetustas, quam Aegyptiis, Chaldaeis, Sinensibus, pseudophilosophi tribuunt: historiae enim aut astronomicae istarum nationum observationes, in quibus fundantur, nec genuinae sunt, nec coaevae, sed potius ex pervulgatis narrationibus confictae. Plutarchus, Plinius, aliique ex veteribus, Assyriorum et Chaldaeorum antiquitatem non adeo protendunt, ut babyloniam linguarum confusionem a Moyse relatam longe excedat. Varro doctissimus inter suos, ad duo tantum annorum millia antiquitatem Aegyptiorum coarctat. Recens inventi Zodiaci in Aegypto, ex quibus ad quindecim annorum millia observationes astronomicae deberent (si pseudophilosophis credas) extendi, nullius sunt momenti: ad tempora enim Romani Imperii, et praesertim Tiberii Caesaris, criticorum iudicio referuntur. Vide clariss. Cuvier (1), qui pluribus ostendit, genus humanum non esse antiquius quam a Moyse refertur.

16. Quod vero spectat ad ipsum globum terraqueum, utrum nempe ejus duratio multum superet humani generis durationem, Geologi disputant. Qui contendunt, sex dies a Moyse relatos pro indeterminatis temporum evolutionibus sumendos esse, non statim debent erroris in Fide argui: licet enim communiter Interpretes et Sancti Patres pro naturalibus diebus illos accipiant, Ecclesia tamen nondum oppositam sententiam reprobavit. Porro qui eam sustinent, asserunt se ita opinari praesertim propter diversa corpora vegetabilia et animalia *crystallisata et petrificata*, quae, ut naturaliter statum hunc acquirerent, longam saeculorum seriem postulabant, tum etiam propter variam stratorum telluris dispositionem, in quibus ad magnam quandoque profunditatem reliquiae quaedam vegetabilium et animalium etiam in aquis degentium commixtae deprehenduntur, quaeque, juxta specificae gravitatis leges divisa, indicare videntur terram longo satis tempore in statu quodam fluido mansisse, donec solida pars ejus praesentem acquireret conformationem, ipsamque hanc conformationem diversas vicissitudines subiisse. Sed haec omnia supponunt, ut patet, Deum effectus etiam primitivos juxta ordinarium legum physica-

(1) *Essai sur la théorie de la terre.*

rum cursum obtinuisse, semperque easdem vires naturales mansisse. Quod si dicatur, Deum potius per se immediate, vel saltem per acceleratam efficaciam causarum secundarum idem praeslitisse, habeaturque aliquis respectus universalis diluvii, rationes illae seu observationes haud difficile forte poterunt explicari.

Praetermitenda tandem non videtur quorundam Geologorum audacia, qui cosmogonias mosaicae narrationi oppositas fingunt, et modo igneam, modo aqueam, modo per avulsionem a sole, vel alio modo originem telluri assignant. Isti auctores, quorum princeps videtur Buffon, somnia pro veritate tradunt, et nullus eorum, ut observat Bergier, simplicitatem mosaicae narrationis est assecutus.

Verum quaestiones hujusmodi, notiones physicas ac praesertim geologicas et astronomicas postulant; eas itaque innuisse sufficet. Qui haec fuse perscrutari cupit, consulat praeter alios Kircherium, Deluc, Testa, Rosellini, Champollonium, Cuvier, Buckland (1), De Serres, aliosque ex recentioribus; et relate ad antiquitatem Sinensium, opus superius laudatum Claudii Francisci Nonnotte (2).

ARTICULUS III.

DE POSSIBILITATE MUNDI AETERNI.

17. Qui vestigiis Aristotelis nimis insistere voluerunt, conati sunt sustinere, mundum hunc, licet non sit, potuisse tamen esse aeternum; vel saltem nullum suppetere salis firmum rationis argumentum (praescindendo a Fide), quo haec impossibilitas efficaciter posset suaderi. Porro in hac quaestione duo advertenda sunt: 1°. Non agi hic de possibilitate quae dicitur *extrinseca*, sive de virtute causae efficientis; haec enim fuit ab aeterno in actu divinae voluntatis: neque de possibilitate *intrinseca* ipsius mundi simpliciter, sed de possibilitate *intrinseca mundi aeterni*, sive ab aeterno reducibilis *in actum*: aliud namque est, Deum ab ae-

[1] Vide, si vacat, quae de praestansissimo hujus recentissimi auctoris opere, cui titulus, *La Géologie et la Minéralogie dans leurs rapports avec la Théologie naturelle*, edisserunt Ephemerides *L'Ami de la Religion Journal Ecclésiastique, politique, et littéraire* 12 Novemb. 1840.

[2] *De erroribus Voltaire Artie, Sinenses.*